

ПРЕДИСЛОВИЈЕ ЗА ПРЕДМЕТНИ СВЕТ ИЛИЈАНЕ ИЛИЈЕВЕ

Предговор за збирку песама *Предмети* Илијане Илијеве М. С. Димитријевић је почео филозофским одређењем појма *предмет*, полазећи од одговарајуће литературе. Ту је истакао да је *предмет* „оно на шта усмеравамо пажњу, која је ствар нашег субјективног доживљаја, на шта можемо управити нашу свест“⁵⁷². Мало стилски неспретно два-три пута је поновио *шта/што* апострофирајући управљеност, усмереност *наше свести* на нешто. Према широј дефиницији, предметом се данас именује, назива „све што стоји наспрам, на шта се отуда може управити свест“. Предмет је све што носи властито име.⁵⁷³ У наставку Димитријевић додаје да предмет може бити и нешто нестварно, што је плод маште, „предмет фантазије, размишљања, или жеље“.⁵⁷⁴ Дакле, предмет је све што се може мислити или просуђивати „сасвим без обзира да ли је он могућ или немогућ, стваран или нестваран“.⁵⁷⁵ И ту је спретно уденоу речи Мигел де Унамуна: „најблагороднија намена ствари је да се о њима размишља“. А ми придодасмо: сваки предмет или ствар везан је за сопствену суштину, а њихов ћутљиви говор може да нас испуњава и прожима. За сазнање предмета, ствари, посебно се интересује Хегел, супротстављајући се онима који „сазнавање сматрају неким *чињењем спољашњим у односу на ствар* и постављају се с промишљањем које се односи на ствар, рефлектовањем и резонувањем о њој самој...“⁵⁷⁶

Пошто се Димитријевић поетолошки позабавио аспектима предметности, основним садржајем збирке и начином стиховања Илијеве, леполикошћу предмета и њиховом допадљивошћу, он указује на њене бројне награде, опус

572 М.С. Димитријевић, *Чаробни свет предмета*, у књизи И. Илијеве, *Предмети*, Алма.

573 *Речник филозофских појмова*, БИГЗ Publishing, Београд, 2004, стр. 478.

574 М. С. Димитријевић, *Чаробни свет предмета*, стр. 5 – Према *Филозофском ријечнику*, Загреб, 1989, стр. 262-263.

575 *Речних филозофских појмова*, стр. 478.

576 Исто, стр. 596.

и хаику песме. А у обухватној напмени, која захвата читаву страницу, наводи шест-седам библиографских јединица, које показују колико је читалачка публика у нашој земљи имала прилике да се упозна са њеним стваралаштвом.⁵⁷⁷

У наставку предговорник на конкретним примерима показује како Илијева промишља предметни свет и како га имагинативно дограђује и поетски дочава, са изворним истраживачким смислом. Са подоста теоријско-филозофског познавања, Милан излаже своје виђење феномена *постварења*, који оптерећује нашу савременост. То је доиста актуелна тема којом се баве бројни филозофи хуманистичке оријентације. Аутор Димитријевић издваја гледиште Сајмона Блекбурна,⁵⁷⁸ коме ћемо узгред придодати Хегелово и Марксово гледиште о *постварењу*. Код њих се овај појам сагледава као особено одређење „општег међуљудског *отуђења*“ (подвукао Н. Ц.). У филозофији праксе (Грамшијев термин) оно представља „срзавање човека на ствар, тј. на несамостално делујући објект у оквиру зависног рада (...) код најамног рада унижавање радне снаге, а у крајњем случају самог човека на робу“, ми додајемо *на предмет, на ствар*. Према Марковом становишту, радник је у капиталистичкој производњи постао *роба*,⁵⁷⁹ а сврха и смисао његове делатности су њему оспољене, односно *отуђене*.

Димитријевић је, из целине збирке, извојио седам врло различитих предмета, а то су: *чаша, огледало, корна, тигањ, меденице, ваза и ексер*, и посветио им одређену пажњу, укратко приказујући начин њихове поетске обраде, од стране Илијеве. У средишту његове пажње је углавном симболика, веза са традицијом, обичајима, и као илустрацију наводи особеније стихове, који су привукли његову пажњу, уз кратак коментар. И ту није водио довољно рачуна о Деридином и Фукоовом упозорењу да управо коментари на извештан начин прете лирском тексту, поготову ако и сами нису поетско и књижевно интонирани.⁵⁸⁰

Илијанина песма *Огледало* је, у традиционалној симболици, поред свега на шта је Димитријевић скренуо пажњу у свом коментару: И божанска истина, огледало свемира, врхунска интелигенција и ум; одраз у њему је „манифестни и привремени свет као и човеково самопознавање“.⁵⁸¹ И у њега леполика песникиња не може никада да уђе „два пута једна иста“, слично оној Хераклитовој води; и платонском одразу, што је *покретна слика вечности*. Огледало је, поред

577 То су углавном Зборници радова конференције *Развој астрономије код Срба*, од 2009-2016. и друге књиге и периодичне публикације (*Пред звезданим вратима; Књижевни преглед* и др.).

578 С. Блекбурн, *Оксфордски филозофски речник*, Светови, Нови Сад, 1999, стр. 326.

579 *Речник филозофских појмова*, стр. 420.

580 По мишљењу М. Бекера, у деконструкцији која превазилази хијерархијске системе, „књижевност и њен коментар су једна бескрајна игра знакова (...) Коментар прети да деградира истовремено и знање и вредност, покушајем да створи нове вредности као замену за сазнавање“.

581 Ц. К. Купер, *Илустрована енциклопедија традиционалних симбола*, стр. 116. – О вишезначној симболици огледала види у нашем тексту о књизи М. Павловића, *Огледало Добрице Ћосића*, часопис *Наш траг*, часопис за књижевност, уметност и културу, Велика Плана, год. XXIII, бр. 1-2, април 2016 (71-72), стр. 40-54.

тога, и соларно и лунарно, и небо и светлост, да не ширимо даље на друге традиције: хришћанску, исламску, будистичку...

За Умберта Ека *отвореност* поетског текста је у његовој вишезначности. Полазећи од тог Илијева је опевала *корпу* помало из женског угла као колевку калемова, маказа, конца и других ситница. Предговорник Димитријевић је то добро уочио, па је шире захватио вишезначност симболике корпе, додајући и неке митске аспекте (Едип); а томе се, према Грчкој традицији, евентуално може приписати и нешто дионизијско, у смеру мистичког сједињења.

Меденице, о којима Илијева пева, оличавају древни музички инструмент, чији исконски звук, ритмичким вибрацијама, утиче на осећаје. Звук меденица и звона, како тумачи Милан, повезује се са милозвучјем музике, што је космички осмишљена. Поетеса помиње Шостаковича, али и Светог Ђорђа што „надува сто гајди“. Од њиховог звука

„и звери полегаше,
ниже од траве,
код ногу мајки.“

Писац предговора изборљиво издваја и цитира ове многозначне и допадљиве стихове који спајају класику симфонијске музике Шостаковича, гајде и трепераву звучност меденица; уз више стилско-језичких, знаковних и других аналогних појединости, Димитријевић тумачи и обрађује Илијанине стихове о *вази* и жудњивим цветовима као и о бојажљивом *ексеру* коме чекић *надвиси главу*. У књизи је повише песама, и бољих од поменутих, које заслужују херменеутичко разматрање, али Милан се чешће опредељује за субјективан принцип (антологија *Космички цвет, Пред звезданим вратима – Савремена бугарска поезија* и др.) и лични укус, на основу недовољно поузданих осећања о допадљивости. Уместо пречестог сагледавања из угла симболике и њеног пренаглашавања, боље би било да је обратио већу пажњу песничким фигурама и тропима којима се Илијева служи; а то су: персонификација, метафоре, алегорија, метонимија и сл. Уз то, као преводиоц, могао је да се осврне и на језичку експресивност песникиње, на елементе сензибилности у изразу.

У завршном делу предговора М. С. Димитријевић пише како збирку Илијева треба читати „посвећенички, смирено и оданички предано, без непотребних журбаности“; и ту залази у сложен однос рецепције и индивидуалног искуства читаоца. Овде ваља напоменути да се Илијанино певање о предметима не може у свему поистоветити са оним из тзв. *животне стварности*, коју експлицира, пошто је поетски текст фикционалан, иако полази од реалне ситуације. Зато се читалац мора сам „утемељити у процес читања“, унеколико изван оспољеног света. Према савременој теорији рецепције: кад читалац открије и упозна све нивое и перспективе које му пружа књижевно-поетски текст, он треба да се усмери на лично искуство на које се може поузданије ослонити како би разазнао све чари које му лирски текст нуди и саопштава.

У завршном делу предговора Димитријевић лепо запажа како тај разнород-

ни свет предмета, иманентно лирски дочаран „ствара сваковрсне визије, које надилазе стварност управо тиме што битишу у самој њеној основи и суштаству“. И доиста, особенија песничка уметност Илијеве, налази се у истанчаној, изоштреној *опажајности* и проживљености онога што се налази у бићу саме стварности, коју она лирским сликама настоји да изрази. И то „захваљујући вештом избору предметног света“ издвојеног из свакодневице обичног, малог човека „који живи поезију свога постојања, заједно са тим предметима“, што му опседају свест, што вазда има несводиво субјективна и дубоко лична својства. А да ли су предметни свет, укупна стварност што се пројектује у нашим представама одредиви само на основу садржаја свести? отворено је питање.

За даровитог песника и преводиоца Кољу Мићевића, превођење је веома широк и обухватан појам, „али превођење поезије је најдубљи пут до неких својих успаваних идеја и да их онда, привидно удаљене, реализујемо“.

– Зар твоје вишегодишње бављење превођењем савремене бугарске поезије, не призива да наставиш са песничким радом, који ти лежи на срцу – питам Милана, са намером да унесемо мало више дијалошких елемената и разбијемо монотонију текста.

– Колико се сећам, песник и државник Леополд Сенгор је негде рекао: да су га друге обавезе спречиле да настави да пише поезију; а унеколико је слично и самном... Рад на преводима лирике мојих драгих бугарских пријатеља, не само из редова астронома већ знатно шире, припомаже њиховој афирмацији у нашој књижевној јавности, – примећује са задовољством, пошто му тај део посла донекле поетски богати постојање...

– Истини за вољу, и твоје бављење Овидијевим *Fastima*, Аратом, појединим античким мислиоцима, нумизматиком, као што је будућа књига о збирци римског новца Сергија Димитријевића – у најширем смислу је песничка работа.

– Овде треба додати, да све што си напред поменуо, укључујући и уже стручне астрономске области које изучавам и остале активности, на пример сређивање татине заоставштине, потом делатности у ротари клубу⁵⁸² и сл. – не остављају ни мало простора и времена да се посебно посветим песништву, које је још увек, негде дубоко, присутно у мени... што значи, да, поред коментара за рубрику „Мало поезије“ у „Васиони“ и даљих превода бугарских песника, тренутно не размишљам о писању лирике, коју проживљавам кроз преводе.

582 Напоменимо узгред, да је М. С. Димитријевић 27. јуна 2001, одржао *Поздравну беседу*, приликом промовисања за председника Ротари клуба „Београд – Стари град“. – *Билтен*, 4. јул 2001, бр. 103, стр. 3-6 фотографију са ступања на поменуту дужност у Карићевом клубу *Јелена* на Дедињу. – Н. Цветковић, *Астроном – песник – друмовник Милан С. Димитријевић*, стр. 931.

У време свог мандата описао је састанак са паст гувернером Џоном Цифлакосом, који је био у радној посети 1. новембра 2001. – *Информације*, 14. новембар 1996, стр. 3-5. Такође види његову и Миланову фотографију са једног од каснијих сусрета – Н. Цветковић, *Астроном – песник – друмовник Милан С. Димитријевић*, стр. 932

Мала дигресија у односу на поетесу и њено вредно песничко дело, унеколико је повезана и са овим дијалошким фрагментом, који је на трагу песничког света, преводилаштва и обухватнијих захвата и полиифоних интересовања овог гласовитог астронома, песника и ходољубца.